

China Miéville’in *Şehir ve Şehir* Romanında İktidarın İnşası

The Construction of Power in China Miéville’s Novel *The City & the City*

Umut ERDOĞAN¹

Öz

İngiliz yazar ve akademisyen China Miéville’in *Şehir ve Şehir* adlı romanı bilim kurgu, tuhaf kurgu ve polisiye türlerinin birleşiminden oluşmaktadır. Roman, Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra Avrupa’nın içinde bulunduğu iki kutbu yansıtmaktadır. Hayali olarak kurgulanan iki şehir, Beszel ve Ul Qoma, bu iki kutbu temsil etmektedir. Beszel, Doğu Bloğu ülkelerine benzeyen yönetim ve yaşam tarzıyla Batıcı, liberal ve gelişmiş Ul Qoma’dan ayrılmaktadır. Öte yandan mekansal olarak aynı yerde yaşamalarına rağmen iki zıt kutup olan Beszel ve Ul Qoma birbirine yasaktır. İki şehrin vatandaşlarının diğer şehre dair hiçbir şeyi algılamamaları gerekmektedir. Roman, Batı felsefesinde yerleşik düalizmlerin bir eleştirisini sunmaktadır. Yasaklar, dışlamalar ve ayrıştırmalar ile toplumların bilgisi inşa edilmektedir. Metafizik biçimde birbirlerine yasak olarak kurgulanan iki hayali şehrin bilgisi ise iktidarın gücünü göstermektedir. İki şehrin karşıtlığının bilgisi, disipline edici bir söylemle desteklenmektedir. İki şehir arasındaki ayrımı sürekli koruyan ve yeniden üreten toplumsal pratikler ise Beszel ve Ul Qoma’daki gözetimin sürekliliği sayesinde sağlanmaktadır. Romanda yer alan İhlâl adlı örgüt ise iki şehri gözetleyen güçtür. Romanda ayrımın bilgisi, iktidarın bilgisidir. İktidarın kendisini korumak için geliştirdiği söylemler ise hayatta kalmasını sağlamaktadır. Sürekli kontrol edilen ve disipline edilmeye çalışılan iki ayrı toplum olarak iki şehir, romanda modern dönemde iktidarın gözetim yoluyla güçlenmesinin de örneğidir. Bu bağlamda bu çalışmada, *Şehir ve Şehir* romanındaki güç ve gücün bilgisinin inşasına dair bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Bu amaçla Foucault’nun söylem ve iktidar üzerine görüşlerinden destek alınarak, iktidarın bilgisinin modern düşünce geleneğinde nasıl inşa edildiğine ve kullanıldığına dair bir değerlendirme sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: China Miéville, *Şehir ve Şehir*, iktidar, söylem, panoptikon

ABSTRACT

The novel *The City and the City* by British writer and academician China Miéville is a combination of science fiction, weird fiction, and crime genres. The novel reflects Europe after the collapse of the Soviet Union. Two imaginary cities, Beszel and Ul Qoma, represent the opposing poles. Beszel differs from the Western, liberal, and developed Ul Qoma with its governance and lifestyle similar to Eastern Bloc countries. Meanwhile, although they exist in the same place spatially, Beszel and Ul Qoma are forbidden to one another. The citizens of the two cities are not allowed to perceive

¹Ph.D. in Sociology, Independent Researcher, İzmir, Türkiye

ORCID: U.E. 0000-0002-5856-3725

Sorumlu Yazar/Corresponding author:

Umut ERDOĞAN,
İzmir, Türkiye
E-posta: erdogan.e.umut@gmail.com

Başvuru/Submitted: 01.11.2023

Revision Requested: 18.03.2024

Last Revision Received: 06.05.2024

Kabul/Accepted: 07.05.2024

Atıf/Citation: Erdoğan, U. (2024). China Miéville’in *Şehir ve Şehir* Romanında İktidarın İnşası. *Litera*, 34(1), 285-306. <https://doi.org/10.26650/LITERA2023-1384433>

anything about the other city. The novel offers a critique of established dualisms in Western philosophy. The knowledge of societies is built through exclusions and discriminations. The knowledge of the two cities, constructed metaphysically, is forbidden to one another. The knowledge of the opposition of the two cities is supported by a disciplinary discourse. Social practices that constantly maintain and reproduce the distinction between the two cities are ensured by the continuity of surveillance in Beszel and Ul Qoma. The organization in the novel called Breach is the force that watches over the two cities. In the novel, the knowledge of distinction is the knowledge of power. The discourses developed by the power to protect itself ensure its survival. As two separate societies that are constantly controlled and disciplined, the two cities also serve as examples of the strengthening of power through surveillance in the modern period. In this context, this study aims to evaluate the construction of power and knowledge of power in *The City and the City*. For this purpose, the study presents an evaluation of how knowledge of power is constructed and used in the modern tradition of thought with support from Foucault's views on discourse and power.

Keywords: China Miéville, *The City and the City*, power, discourse, panopticon

EXTENDED ABSTRACT

As a product of social interaction, knowledge is not independent of power relations. Historically constructed knowledge in society is also a tool for control and discipline, as well as a vital necessity for protecting the continuity and reproduction of information. Preserving the knowledge of the government is possible by adopting it in social life. What makes power possible is those who consent and internalize knowledge. In this respect, discourses of power are dependent on preservation and reproduction within the practices of life.

As a discourse, modernity has produced its own knowledge as a means of social control. The knowledge of the modern period has been placed in a superior position through discourses because historical developments have created a need to control and direct people more tightly with information. The audience and interaction area governments can control have expanded. After the Renaissance, the knowledge of the modern period was especially organized in a way that enabled the control of closed spaces. Controlling, confining, and monitoring people has begun to develop bureaucratically alongside modernity. Surveillance has become an integral part of modern societies over time. For this reason, Foucault, from whose thoughts the study benefits, evaluated modern society as a disciplinary society.

In modern society, individuals are in conflict with power. The power actually needs this conflict and tension in order to maintain its existence. The need for power to be opposed is what brings it into being. However, as the tension between individuals and power increases, the power gains more control and discipline. For this reason, power tends to strengthen its own knowledge. This is why dualisms are important in organizing ways of thinking and living in the modern period. Dualistic thought shapes concepts in the modern period in the West and draws the boundaries of thinking and knowledge

by establishing them on the basis of opposition. The system of thought built on opposites is a Western philosophy. Dualities strengthened by opposing concepts also build each side's knowledge.

Contrasts also are found in British author China Miéville's (2009) novel *The City and The City*. Two cities with separate structures are found in opposition to one another. As examples of the founding oppositions of Western metaphysics, the two cities simultaneously exclude and marginalize one another. People living in the cities of Beszel and Ul Qoma, who have to live as two different entities in a common space, are not allowed to see or perceive the other. Otherwise, they would be committing a major crime. These are two cities that are opposite each other in terms of culture, economics, philosophy, and politics. The two cities are also off-limits to each other. Miéville, a Marxist writer, reflects his own ideology in this novel as both a criticism of the modern era and a questioning of the dominance of the global capitalist system in the world order. The work falls under the genre of science fiction genre and has a fiction that also touches on power relations in cities and power struggles in the international arena.

Conflict and tension always occur between the powers that protect the knowledge and the citizens of the two cities. The novel also describes a rupture that occurred after the collapse of the Soviet Union. The city of Beszel is a city that bears the traces of a period that still continues after the Soviet Union. Beszel resembles Eastern Bloc countries in terms of government and lifestyle. Meanwhile, Ul Qoma is a liberal Westernizing city open to globalization.

In *The City and The City*, a murder investigation is underway. Borlú, a detective living in Beszel, is tasked with investigating this murder. The events that begin with the discovery of an unidentified body turn into an interrogation of two cities. The novel questions the knowledge of power with regard to the cities. This process resembles a criticism of the knowledge of the modern period and makes sense of the existence of opposites. A power is found that will exist as long as the two cities are in opposition. The knowledge of the power established through differences and exclusions is also the explanation for the dualist construction of the cities. The novel offers an example of modern thought patterns in the context of power relations and surveillance.

This study has analyzed Miéville's (2009) novel *The City and The City*. The study also offers an analysis of knowledge and power relations in the modern period, benefiting

from Foucault's thoughts on power for this purpose. The study examined how control and discipline have been established in the modern period, as well as the dependence of knowledge on power relations. As a result, the study criticizes the instrumental position regarding how the construction of knowledge of power has transformed in the modern period.

Giriş

Toplumsal yaşamda bilgi, etkileşimler sonucu oluşan temsiller halindedir. Bilgi öznesinin tarihsel inşası ise toplumsal pratiklerin parçası olan stratejilerdir (Foucault, 2011a, 166). Bir bilme ve iktidar düzeneğinin inşasında, eylemlerin, iktidar tarafından belirlenmiş bir hakikât rejimiyle bağlanması ve meşru kılınması gerekmektedir. Bir söylemin varlığı ise tarihsel süreç içinde inşa edildiği toplumdaki iktidar ilişkilerinden bağımsız biçimde ele alınamaz. Modern Batı felsefesi, bilginin iktidarını korumaya odaklanmaktadır (Foucault, 2011b, ss. 303-310). Modernite de bir söylem olarak sosyal kontrol mekanizması olarak akıl, ilerleme, hümanizm, bilim gibi söylemlerle kendisini destekleyerek insanlığın uygarlık gelişimini tek bir çizgiye oturtmayı amaçlamakta, bunun için de denetim ve disiplin stratejileri geliştirmektedir.

Modern dönemde bilgi, kapalı bir mekana göre, kapatma ve sabitleme amacıyla inşa edilmektedir. Gözetleme de bu sürecin önemli bir parçasıdır. Tarih boyunca gözetim varlığını sürdürmüş, yirminci yüzyılın sonlarında da bürokrasinin ötesine geçmiştir. Gözetleme, kurumların ötesine geçerek disiplini toplumun geneline yaymıştır. Modern toplum, iktidar stratejilerinin daima mevcut olduğu bir disiplin toplumdur. İktidar, bir strateji olarak gücünü bireylere yöneltmekte, bu süreç bireyler ve iktidar arasında sürekli bir gerilim ve mücadele yaratmaktadır. Bunun sonucunda ise iktidar daha fazla denetlemeye yönelmektedir.

Düalizmler, birer düzenleme aracı olarak Batı kültüründeki kavramları biçimlendirmektedir. İnsan-doğa, akıl-duygu gibi karşıtlıklarla kurulan düalizmler, birbirleri arasında can alıcı bağlantılara sahip biçimde kurulan ortak yapılardır. Karşıt kavramlardan oluşan düalizmler, bir ayırım ya da ikilik olmanın da ötesindedir. Düalist yapı içinde işleyen ayırım mekanizması, iki unsurun birbirlerine dayattıkları varsayımları da kapsamaktadır (Plumwood, 2017, ss. 65-70). 1972 İngiltere doğumlu yazar ve akademisyen China Miéville'in *Şehir ve Şehir* adlı bilim kurgu ve polisiye türündeki eseri, düalizm egemenliğinde Batı felsefe geleneğinin bir eleştirisini sunmaktadır. Romanda birbirine karşıt konumlandırılmış şehirlerin bilgisi, Batı'daki modern bilgi anlayışına benzer inşa edilmektedir. Romanın eleştirel yönü, yazarın eğitimi ve ideolojisini de yansıtmaktadır. Sosyal antropoloji lisansı sonrası yüksek lisans ve doktorasını uluslararası hukuk alanında yapan yazar, kendisini bir Marksist olarak tanımlamaktadır. Miéville'in bilim kurgu, fantastik kurgu ve tuhaf kurgu türlerine temas eden çalışmalarında ilk romanı *King Rat*'ten (1995) itibaren bu ideolojik duruşunu görmek mümkündür. Yazarın

Şehir ve Şehir adlı eseri de kültürel, politik, ekonomik ve mekansal olarak ayrılmış iki şehrin birbirine yasak olduğu bir çatışma zemininde kurgulanmıştır.

Şehir ve Şehir, mekanın bilişsel, estetik ve ahlâki olarak *ötekiyi* de inşa ederek yaratılmasının bir örneğidir. Mekanın bu üç yaratıcı stratejisi, mekana dair bilginin düşünsel anlamda yayılması ve yaratılmasıyla bilişsel; mekanın deneyimler ve duygularla çizilen sınırlarıyla estetik; son olarak mekanın bireye yüklediği sorumluluk bağlamında da ahlâki bir mekan olarak mekanı inşa etmektedir (Bauman, 2011, s. 179). Romanda öteki, bir yandan her iki şehir için bir diğeri; bir yandan da müphem bir söylenti olan şehir, Orciny'dir.

Şehir ve Şehir bir cinayet soruşturmasıyla başlamakta, ilerledikçe de birbirlerine yasak olan Beszel ve Ul Qoma'yı ayırıştırarak iktidar ilişkilerini ortaya çıkaran bir araştırmaya dönüşmektedir. Yasaklarla çevrelenmiş iki şehre dair bilginin inşası, modern dönemin düalizmleriyle kurulmakta, farklılıklar ve dışlamalar üzerinden kurgulanmaktadır. Modern dönemde düşüncüyü biçimlendiren düalist kalıplar, Beszel ve Ul Qoma şehirlerinin ayırımında da mevcuttur. Düzen kurucu karşıtlıklara dönüştürülen iki şehir, varlıklarını korumak için kendilerine dayatılan metafizik anlatıya sadık kalmak zorundadır. Gözetim unsuru olarak iki şehrin de ötesindeki bir güç olan İhlâl'in konumu bu bağlamda iktidarın anlatısını koruma aracına dönüşmektedir.

Çalışmada, *Şehir ve Şehir* adlı romanın bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değerlendirme yapılırken modern dönemin bilgisine ve iktidarın inşasına dair bir eleştiri sunabilmek amacıyla özellikle Foucault'nun iktidar ve söylem üzerine temel düşüncelerinden faydalanılmıştır. Bilginin kurucu zemini olarak düalizmin varlığını açığa çıkarmayı amaçlayan çalışmada, iki şehrin bilgisinin olduğu kadar bu bilgiyi kuran denetim ve disiplin mekanizması altında yatan bilgi ve bilme biçimine dair bir değerlendirme sunulmuştur.

Moderniteyi Kuran Karşıtlıklar: Beszel ve Ul Qoma

Gerçekliğin düalist biçimde inşa edilmesi modern düşüncede merkezi bir yerdedir. Düalist düşünce biçiminin egemen olduğu Batı metafiziği, karşıtlıklar kurarak bir hiyerarşi ve epistemolojik ayırım yaratmıştır. Ayrıcalıklı olan unsurun ilk konuma, ötekileştirilen ve dezavantajlı hâle getirilen unsurun ikinci konuma yerleştirildiği karşıtlıklar ile modernite kendi epistemolojisini yaratmıştır. Dolayısıyla karşıtlıklar, yalnızca fikir

sistemleri değildir; tahakküm ilişkisi bağlamında kurulan bu ikili yapılar, kültürel ifadeleri ve gerekçeleri de yansıtmaktadır (Plumwood, 2017, s. 64). Bu bağlamda *Şehir ve Şehir*, karşıt olarak kurulmuş iki şehrin bilgisinin tarihsel inşasının bir örneğidir.

Miéville'in *Şehir ve Şehir* adlı romanında kurucu öge olarak karşıtların varlığı başlangıçtan itibaren mevcuttur. Romanın ana karakteri Ağır Suçlar Birimi müfettişi Tyador Borlú, görmemesi gereken şehri görmemeyi başarmaktadır. Kendisine *yasak olan* şehir, varlığını yadsıması gereken Ul Qoma'dır:

Asfaltta sürüklenerek -Ul Qoma'daki hangi caddeden olduğunu bilmiyorum- Beszel'deki Küniç Caddesi'nde mağazalardan birinin duvarına çarpmıştı. Mağazanın vitrinine bakmakta olan bir Besz vatandaşı hayatını kaybetmişti. Ul Qomalı sürücü de ağır yaralanmıştı. İki şehrin insanları çılgık çılgıca bağırıyordu. Ben olayı görmemiştim, ama annem görmüştü ve elimi öylesine sıkı tutuyordu ki ben de acidan bağırıştım. Etrafımdaki gürültüyü sonradan fark ettim. (Miéville, 2009, s. 83)

Modern dönemde karşıtlıklar zemininde kurulan bilgi, karşımıza iki şehri çevreleyen pratikler biçiminde çıkmaktadır. Yasak olan öteki, hangi şehirde bulunulduğuyla bağlantılı olarak, görülmemesi gereken diğer şehirdir. Şehirler, birbirleri karşısında nesneleştirilmekte ve öznenin konumu, nesneyle girdiği ilişkinin sınırlarıyla çizilmektedir. Öznenin bilgisinin tarihsel üretimi, kurumlar ve pratikler üzerinden işleyen bir ağ ile varlığını sürdürmektedir. Bu durum, toplumdaki pratiklerin tamamına sirayet ederek özellikle hukuksal pratiklere yansımaktadır (Foucault, 2011a, s. 263). Bu açıdan, romanın henüz başlangıcında görebileceğimiz üzere, isim seçimine de bu pratiklerin ayrıştırıcı gücü yansımaktadır. *Şehir ve Şehir*; iki aynı yerine romanda iki zıt kutup olarak bulunmaktadır. Modern dönemin bilgisi, iki şehri karşıtlık zeminine yerleştirmektedir:

Kafamı çevirdim, birkaç metre uzaklıktaki tren yoluna baktım. Tren gelene kadar bekledim. Hızla gelip geçerken trenin pencerelerine, içerideki yolcuların gözlerine baktım. Pek azı beni fark etti ve çok şaşırıldılar. Birbirine bağlı vagonlar büyük bir hızla geçip gittiler: Aslında bir suç işlenmişti ama bu onların suçu değildi. Muhtemelen kendilerini suçlu da hissetmediler. (Miéville, 2009, s. 55)

İktidarın toplumsal pratiklere sinmiş ayırım stratejileri, özne üzerindeki yaptırım gücüyle tarihsel olarak sürekli yeniden üretilmektedir (Foucault, 2011a, s. 166). Her iki şehrin insanları, çocukluklarından beri kendilerine yasak olanı algılamamak üzere yetiştirilmektedir. *Öteki* şehre ait koku, gürültü, görüntü ya da yanibaşlarında cereyan etmekte olan bir olay gibi, yasak olanı fark etmemeleri gerekmektedir. Şehirleri birbirinden ayıran görünmez duvarlar olan bu yasaklar, iç içe geçmiş iki şehri birbirine aynı bedende yaşayan iki yabancıya çevirmektedir. Ancak, iki şehrin birbirine olan mesafesi yalnızca yasakların duvarlarından değil, birbirlerinden ayrılmaya başladıkları andan itibaren yaşadıkları ekonomik, kültürel, siyasi değişimlerle de kurulmaktadır. Beszel ve Ul Qoma, İkinci Dünya Savaşı sonrasında değişen dünya düzeninin iki kutuplu yapısını yansıtarak Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında Avrupa'nın yaşadığı yapısal değişimlerin kurgusal bir örneğine dönüşmektedir. Bu bağlamda bilginin düalist kurgusunu yansıtan iki şehir, iki kutuplu dünya düzenini de yansıtmakta, sınırların kurulacağı düzlemi belirlemektedir. Zira Beszel ve Ul Qoma'da sınırların ve yasakların bilgisi, inşa edilmiş bilgidir. Modernitenin hakikât iddialarıyla benzer biçimde, iki şehrin ayırımı doğal bir ayırım gibi kabul görmektedir. Ancak, bilginin icat edilmiş oluşu, onun aynı zamanda kökensizliğini ve yapaylığını da göstermektedir.

Romanın başlangıcında, kimliği belirsiz bir kadın cesedi bulunmasının ardından Borlú cinayet mahalline gider. Soruşturma sırasında ulaşılan görgü tanıkları, cesedin bir minibüsten atıldığını söyler. Kadının kimliğini belirleyebilmek için Borlú, ölen kadının fotoğraflarını şehirde poster olarak astırır. Bu sayede Borlú, isimsiz bir ihbar alır. Telefon Ul Qoma'dan gelmektedir. Arayan kişi, öldürülen kadının adının Marya olduğunu, siyasi faaliyetler sırasında tanıştığı bir yabancı olduğunu söyler. Kadını aradıklarını ise astıkları posterlerden *görmüştür* (Miéville, 2009, ss. 43-50). Romanda yasak olanın görülmesi, büyük bir suçtur. Her iki şehrin vatandaşlarının görmesi ya da görmemesi gereken şeylerin ne olduğu standartlaştırılmış biçimde çocukluktan itibaren öğretilmektedir. Ortak bir mekanı birbirlerine yasak olarak paylaşan iki farklı şehirden birinde asılı posterlerin diğer şehirden görülmesi, ihlâldir:

Beni arayan muhbir o posterleri görmüş olamazdı. Posterleri onun ülkesine götürmemiştik. Bunu bana söylememeliydi. Beni suçuna alet etmişti. Bilgi, Beszel'de sakıncalı bir maddeydi. Aldığım azıcık bir miktar bile beynimde bir travma yaratmaya yetmişti. Suç ortağı olmuştum. Bitmiştim. (Miéville, 2009, s. 51)

Borlú, istihbaratın gelme biçiminden rahatsız olur. İktidar, kendisinden başka kimsenin bilip görmediği bir ihlâlin korkusunu bile Borlú'ya yaşatabilmektedir. Buna rağmen ihbarının kaynağını saklayarak soruşturmaya devam eder. Bu sırada iki şehrin mekansal birlikteliğine karşılık farklılıklarını yansıtan özellikleri okura sunulur:

Budapeşte Caddesi boyunca uzanan eski binalar kelebek çalılılarıyla kaplanmıştı. Bu çalılar Beszel'in simgesi gibidir, ama Ul Qoma'da bulunmazlar, orada bu çalılar yabancı ot diye keserler. (Miéville, 2009, s. 59)

Romanda düalist yapılar birbirlerine dair bilginin kurucusudur. Düalizmler kültür, değer ve yaşam alanları gibi olgular bu yapılar çerçevesinde inşa edilmektedir. Kurulan tahakküm ilişkisi bağlamında ötekileştirilmek istenilen unsurun konumu, bu karşıtlık çerçevesine yerleştirilmektedir. Yoğun, yerleşik ve gelişmiş kültürel ifadeler olarak kurulan düalizmler, aslında doğalmış gibi sunulan ve kültürel olarak yerleşmiş ayrıştırma ve tahakküm ilişkileridir (Plumwood, 2017, 71). *Modern ve yeni* Ul Qoma, Beszel'in simgesini yabancı ot olarak değerlendirmektedir. *Geleneksel ve eski* olan Beszel, küreselleşmiş dünyanın renkli döngüsü içinde Ul Qoma için artık *yabancı* ötekidir. Beszel ve Ul Qoma farkı, buldukları bölgenin mimarisine de yansımaktadır. Geçtikleri caddelerde Beszel'e ait olan binalar çalılarla kaplıdır. Borlú, yirmi, otuz yıl önce aslında harabe olmayan bu sokakların memurlarla dolup taşıdığını, sanayi bölgesindeki hareketi, yük gemilerinin sürekli gidip geldiğini hatırlar. Ancak durum zamanla bir mezarlığa dönmüştür (Miéville, 2009, s. 59):

Ul Qoma şehriyle paylaşılan alan o zamanlar sakindi; sonrasında ise işler tersine döndü. Beszel'in nehir endüstrisi zayıfladıkça Ul Qoma işleri hızlandı. Artık Beszliyelerden çok yabancılarla dolup taşıyordu kaldırımlar. Ul Qoma'nın, etrafı kaleler gibi çevrilmiş, lümpen barok tarzdaki kenar mahalleleri çok önceden yıkılmıştı, sonrasında yenilenmiş ve yerlerine galeriler ve çeşitli binalar yapılmıştı. (Miéville, 2009, s. 60)

Beszel ve Ul Qoma, aslında *ikiz şehirler* olarak modernitenin kentsel bir portresini çizmektedir. Avrupa ve Asya'nın birleştiği bir yerde, sınır konumunda yer alan bu şehirlerin ikisi de Sovyetler sonrasındaki Avrupa şehirlerine benzerdir. Farklılıkları hususlar olarak Beszel'in Fordist geçmişine karşılık gerileme sürecinde olması, buna karşılık Ul Qoma'nın neo-liberal politikalar izleyerek finansal bir atılım yaşamamasıdır (Martin, 2013, s. 712). Liberalizmle tanışan Ul Qoma'nın aksine Beszel, yeni dünya düzeni

içinde yerini bulamamıştır. Küresel ticarete dâhil olamamış, kendi üretim ve ticaret gücünü de kaybetmiştir. Bu durum, iki şehrin *gelişmiş-geri kalmış* karşıtlığının göstergesine dönüşmektedir.

Soruşturma ilerledikçe Marya'nın üçüncü bir şehir olan Orciny hakkında bilgi topladığını öğrenirler. Asıl adının Mahalia Geary olduğunu öğrendikleri kadının Amerikalı olduğu, Ul Qoma'da arkeoloji alanında doktora yaptığı, Bol Ye'an adlı bir bölgede kazı araştırmasına dâhil olduğu öğrenilir (Miéville, 2009, ss. 63-82). Davanın İhlâl'e devredilmesi için yapılan görüşmede, bir yetkilinin tavrını İhlâl'e yönelmiş nefret olarak yorumlayan Corwi'ye Borlú'nun verdiği cevap ise kurucu bir unsur olarak İhlâl'in gücünü pekiştirmektedir:

Nefret etmeleri de garip. Bu, nefes aldığın havadan nefret etmek gibi bir şey. Eğer milliyetçiye, İhlâl olmadan Beszel'in de olmayacağını bilmesi gerek. O yoksa vatan da yok. (Miéville, 2009, s. 87)

Bilgi ve bilinebilecek şeyler arasındaki ilişkinin keyfi oluşu, iktidarın uyguladığı şiddetin bir göstergesi olarak bilgi sisteminin merkezindedir (Foucault, 2011a, s. 173). İhlâl'in bilgisi, iki şehrin vatandaşlarının varoluşlarını bağımlı kıldıkları metafizik bir zemin işlevi görmektedir. Disiplinlerin tarihinde yatan yalnızca bireylerin becerilerinin geliştirilmesi değildir; bireyler aynı zamanda inşa edilen sistem içinde daha fazla yararlı ve itaatkâr hâle getirilmeye çalışılmaktadır (Foucault, 1992, s. 170). Dolayısıyla Beszel ve Ul Qoma'nın vatandaşları, İhlâl'in varlığına bağımlı kılan, varlıklarının devamlılığı için İhlâl'e itaat etmekte *fayda* görmektedir. Dolayısıyla İhlâl, her pratikte bir ihtiyaca dönüşerek yeniden meşrulaştırılmaktadır. Anlamın nesnelleşmesi olarak meşrulaştırma, bir yandan bu nesnelleşmeyi bir yandan da öznel anlamlarda makûl hâle gelmeyi sağlamaktadır (Berger & Luckmann, 2020, s. 136). İhlâl'in bilgisi, iki şehrin vatandaşları üzerinden kendisini meşrulaştırmaktadır. Bu bağlamda kurumsal bir yapı olarak İhlâl'in aynı zamanda birbirleriyle iç içe geçmiş anlamlarla da vatandaşların gündelik hayatıyla da bütünleşmesi söz konusudur.

İhlâl'i benimsemiş iki şehrin vatandaşlarının aksine, Mahalia'nın anne ve babası Amerika'dan Beszel'e geldiklerinde İhlâl'in ne olduğunu anlamakta zorlanırlar (Miéville, 2009, ss. 96-97):

İhlâl hakkında ne bildiğinizden emin değilim, Bay ve Bayan Geary, ama o... başka güçlere benzemez. Onun... gücünün sınırlarını tahmin edersiniz. İhlâl'in... kendine has güçleri vardır. Bu güçler... çok esrarengizdir. (Miéville, 2009, s. 97)

İktidar bireyler arasında inşa edilen bir ilişki olarak diğer insanları denetleme gücüne sahiptir. Fakat bu güç, bireylerin isyanlarını bastırma ihtimalinin varlığına da bağlıdır. İktidar, reddetmenin varlığına bağlı olduğundan kendisine yönelik isyanı bastırma gücüne sahip olduğu sürece mevcuttur. Araçsal şiddeti gerektirmeyen iktidar, bir sınıfın diğerleri üzerinde uygulayabildiği güç kapasitesi olarak rasyonelleşebileceği, siyasi rasyonelleşmeyi de içeren bir zemine ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla devlet iktidarı, siyasi gücün uygulayıcı mevkisi olarak iktidarın rasyonelleşmesine aracılık etmektedir (Foucault, 2014, ss. 55-56). İhlâl, iki şehrin rasyonelleştirilmiş iktidarındır; romanda her şeyin ötesinde bilme ve görme kabiliyeti olan bir güçtür. İhlâl'in iktidarı, gözetimin toplumsal olarak yerleşikleşip vatandaşlarca içselleştirilmesinin bir örneğidir.

Aile, kızlarının Orciny'ye olan ilgisine değinir (Miéville, 2009, ss. 97-98). Borlú, onlara Orciny'nin İhlâl'in gerçekliğinin aksine, bir efsane olduğunu anlatmaya çalışır. Aslında romanda Orciny, bir söylem olarak güç sahibidir. Zira söylem, yalnızca baskı sistemlerini açıklamakla kalmaz, aynı zamanda söylem, ele geçirilmek istenilen güçtür de (Foucault, 1987, s. 24). Karşıtlıklar temelinde kurulan modern düşüncenin iktidarı, sürekliliğini sağlamak için korku yaymak zorundadır. Mitik bir konuma kendisini yerleştiren modernite, kendi metafiziğini mutlak ve zorunlu kılmıştır. *İnsanlık için modernitenin varlığı bir gerekliliktir*. Bu bağlamda İhlâl'in gerekliliği, Orciny'nin müphemliğinden beslenen bir söylem de yaratmaktadır. Üçüncü şehir. Bu bir sır. Efsane. İki şehir arasında. (Miéville, 2009, s. 99).

Modern devletin ötekisi, kimsenin vatani olmayan, müphem ve tartışmalı olandır. İktidarın ötekisi bu bağlamda tanımlanamaz ve bilinemez yapısıyla yasak, huzursuz ve bilinmez olandır (Bauman, 2003, s. 19). Orciny de romanda belirsiz, hayâli ve tehditkâr öteki olarak konumlandırılmaktadır. Orciny'nin fantastik konumu, iki şehrin düalizmi dışında bir "öz" özelliği de taşımaktadır. Kurgunun içindeki kurgu olarak Orciny, müphem ötekidir.

Borlú, Mahalia'nın *İki Şehrin Arasında* adlı bir kitap yazarak iki şehrin benzerlik ve bağlantılarını inceleyen David Bowden ile tanıştığını öğrenir. Bowden, bu çalışmasıyla Orciny'yi yıllar önce gündeme getiren isimdir. Bu sırada Mahalia'nın soruşturmasını İhlâl'in almayacağını öğrenirler. Borlú soruşturma kapsamında Ul Qoma'ya gider. Ul Qoma'lı meslektaş Dhatt tarafından karşılanır (Miéville, 2009, ss. 129-153). Borlú, artık *Beszeli fark etmemek zorundadır*. Borlú'nun Ul Qoma'ya girişi romanda yalnızca bir şehirden diğerine geçiş değildir. Ul Qoma'ya giriş için eğitimden geçilmesi gerekmektedir:

Dhatt'ın gösterdiklerine bakıyordum. Görmemeyi öğrenmiştim. (...) Beszel'i görmemeyi başarmıştım. Nasıl bir şehir olduğunu unutmuştum. Hayal bile edemiyordum. Artık Ul Qoma'yı görüyordum. (Miéville, 2009, ss. 154-155)

Borlú'nun Ul Qoma'ya geçişi, düşünme biçimine sızmış iktidarın gücünü göstermektedir. Kendi yaşadığı yeri algılamamayı, yaşadığı şehri gördüğünde onu görmemeyi başarması aslında güce rıza gösterdiğini de kanıtlamaktadır. Bu durum, iktidarın araçsallaştırdığı bilgiyi *doğallaştırmasıyla* bağlantılıdır. Doğallaştırılmadığı müddetçe hakikât iddiaları sorgulanacak bilgi biçimleri, iktidarlarını kendilerini doğal olarak yansıtarak var edebilmektedir.

Borlú, Bol Ye'an'daki kazılarda yer alan Yolanda adlı bir kız öğrencinin daha kaybolduğunu öğrenir. Mahalia'nın dâhil olduğu kazı çalışmasını görmek üzere Bol Ye'an'a giderek Bowden ile tanışır. Yolanda, Bowden'in tek öğrencisidir (Miéville, 2009, ss. 162-168). Kazı alanına ziyaretlerinden sonra Dhatt ve Borlú, bir kafeye oturur. Onu bir kafeye oturttum. Aslında çayevi demek gerek, çünkü Ul Qoma'daydık. (Miéville, 2009, s. 177).

Romanda iki şehrin birbirine konumu da benzer biçimdedir; Beszel şehri, Doğu'da, Ul Qoma şehri Batı'da kalmaktadır (Miéville, 2009, 182). Beszel'de konuşulan Beszce, soldan sağa yazılan, Kiril alfabesine benzer alfabeyle sahip bir dildir. Ul Qoma'nın dili olan İlitanca ise Roman alfabesiyle yazılan, görece daha yeni bir dildir (Miéville, 2009, s. 55). Ayrıca Ul Qoma'luların selamlaşma biçimlerinde yanaktan üç kere öpülmektedir (Miéville, 2009, s. 218). Beszel kelimesi daha Doğu Avrupa'lıdır; Ul Qoma ise Arapça'ya benzerdir. Romanda Ul Qoma'ya oryantalist özellikler yüklenmektedir. Borlú karakterinin oryantalistçe ortaya çıkan Doğu ilgisi (Borlú, *aj Tyrko* adıyla Beszel'de satılan Türk kahvesini içmeyi tercih etmektedir), Ul Qoma yemeklerine olan ilgisinde de mevcuttur. Borlú, çalışma arkadaşı Corwi ile Beszel'de bulunan bir Ul Qoma restoranına gittiğinde, restorani tercih etmesinin sebebi olarak Ul Qoma havası almak istemesini belirtmektedir. Ul Qoma yemekleri ise oryantalist bir ayrımı yansıtacak biçimde kokuları ve yoğunlukları ile tanımlanmaktadır; tarçınlı mercimek, şekerli çay gibi tatlı, baharatlı yiyecekler olarak yer almaktadır. Ul Qoma'nın geleneksel çayı tatlı kremalı ve tuhaf baharatlı bir içecektir (Miéville, 2009, 70; ss. 166; 219). Ul Qoma'nın geleneksel içeceği olan çay nedeniyle şehirde *çay evleri* vardır; Beszel'dekiler ise daha Avrupai bir isimle anılan *kafelerdir* (Miéville, 2009, s. 177). Ul Qoma, Batılılaşmaya çalışan bir Doğu şehri imajıyla sunulmaktadır:

Etrafımdaki insanlara baktığımda, Beszel'dekinden çok daha fazla Asyalı, Arap ve Afrikalı olduğunu fark ettim.

"Giriş serbest mi?" dedim.

"Pek sayılmaz," dedi Dhatt. "Ul Qoma'nın insan gücüne ihtiyacı var. Ama gördüğün herkes dikkatle seçilmiştir. Hepsi de tüm sınavları geçmiş, iyi derece elde etmiştir. Bazıları çocuk sahibi bile oluyor." (Miéville, 2009, s. 178)

İki şehir, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından iki farklı yolu seçen Doğu Avrupa şehirleri gibi kurgulanmıştır. Beszel'den farklılaşan Ul Qoma, mekansal olarak küresel kapitalist sisteme uygun bir dönüşüm yaşamaktadır. Ulusal ve uluslararası insan göçünü artıran küreselleşme, Ul Qoma'yı kendi vaatleri doğrultusunda şekillendirmektedir. Hızla gelişen Ul Qoma, ihtiyaç duyduğu iş gücünü dışarıdan temin etme yoluna gitmekte, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın izlediği yeniden yapılanma yolunun temsili olarak karşımıza çıkmaktadır. Ul Qoma bir yandan yeniden eşitsizlikler yaratacak bir üretim sistemini, bir yandan da Beszel'den daha demokratik görünen siyasal bir düzeni inşa etmektedir. Dolayısıyla Ul Qoma, kapitalizmin dayandığı eşitsizlik temelindeki bir küreselleşme yaşamaktadır.

Romanda, Sovyetler Birliği'ndeki prestroyka ve glasnost planlarına bir gönderme yapan Glasnostroky sonrasında, önceden tehlikeli bulunan fikirlere ifade özgürlüğü verilmiş, toplantı ve gösteri hakkı sınırlı biçimde de olsa sunulmuştur. Ul Qoma, romanda dışa açılan bir şehirdir; küreselleşen dünyanın bir parçası olması için teşvik edilmektedir. Modernitenin hareket, ilerleme ve canlılık gibi kavramlarla aktarılabilecek karakter dayatması, modern bir şehrin dünyaya açılma çabaları üzerinden Ul Qoma'da okunabilmektedir. Beszel'in aksine gelişmiş bir şehir olan Ul Qoma, reklam panolarıyla doludur ve tüketim toplumunun bir parçasıdır (Miéville, 2009, s. 31). Ul Qoma'nın gelişmişliği, onu aktif, canlı ve hareketli bir şehir haline getirmiştir. Beszel'in sakin sokaklarına karşılık Ul Qoma hareketli, genç ve dinamiktir:

Ul Qoma şehriyle paylaşılan alanlar o zamanlar sakindi, sonrasında ise işler tersine döndü. Beszel'in nehir endüstrisi zayıfladıkça Ul Qoma'nın işleri hızlandı. (Miéville, 2009, ss. 59-60)

Sadece işlerine ve evlerine gidip gelen Beszliler'in sessiz gecelerinin aksine, Ul Qoma'da geceleri sokaklar kalabalıktır (Miéville, 2009, s. 60; 155; 163). Romanda ayrı tarihsel çizgilere sahip iki şehir, gündelik yaşam biçimleri üzerinden de karşı konumdadır.

Tüketim kültürünün boş zaman faaliyetlerini şekillendirme gücü, Ul Qoma sokaklarındaki harekete yansımaktadır. Sanayileşen Ul Qoma'da iş dışındaki yaşama biçimleri tüketim kültürüne uyumlu hale gelmiştir. Beszel'deki durum ise tam tersidir:

Çevremizde gördüklerimiz olağan şeylerdi. Yoksulluk burada da hüküm sürüyordu. Soluk renkli, sıkıcı kıyafetler tam Besz şehrine uygun düşen bir tarzdı. (Miéville, 2009, s. 31)

Ul Qoma, modern ve küreselleşmeye açıktır; parlak renklerle bezeli, hareketli ve canlı sokakları vardır. Gelişmiş finansal yapısı nedeniyle tüketim kültürüne dâhil olmuştur. Beszel ise durağan, soluk, yoksuldur. Soğuk Savaş sonrasında ekonomik, politik, sosyal ve kültürel alanda yaşanan uluslararası bir dönüşüm olan küreselleşme, ülkelerin sınırlarının dışına taşıdığı bir süreç olarak, etkileşimlerin yoğunluğunu ve kapsamını da değiştirerek daha eşitsiz bir düzen yaratmıştır (Holm & Sorensen, 1995, s. 9). Bu eşitsizlik, iki şehrin karşıtlığında mevcuttur. Küreselleşme süreciyle beraber ulusal değer ve özelliklerin çözülerek küresel ağa eklenmesi, özellikle küresel ekonomik sistemin pazar fırsatlarından yararlanmak için ülkelerin dönüşüme yönelmesini beraberinde getirmiştir (Hirst vd., 2009, s. 26). Ul Qoma'nın küreselleşmiş bir şehir olarak tasviri, romanda bu dönüşümün iki uç noktasını yansıtabilmesi açısından Beszel ile kurulan karşıtlıkla güçlendirilmektedir. Beszel'de harap halde, artık çalışmayan ya da yarı kapasite çalışan fabrikalar vardır. Yabancı yatırımcı olarak yalnızca birkaç teknoloji şirketinin faaliyet gösterdiği Beszel'in zaman geçtikçe zayıflayan sanayisine karşılık Ul Qoma hızla gelişme göstermiştir (Miéville, 2009, ss. 27-38). Düzensiz gelişme girişimlerine bozuk yapılaşmanın eşlik ettiği Beszel gittikçe yoksullaşırken, Ul Qoma zenginleşmiştir:

Eski Ul Qoma, bugünlerde artık bir finans bölgesi haline gelmeye başlamıştı. Ahşap çatılar, cam gibi parlayan çeliklere karışmıştı. (Miéville, 2009, s. 155)

Ul Qoma'nın sanayisi hızla gelişmesiyle şehrin yüzü de değişmiştir. Karşıt biçimde geri kalmış öteki konumundaki Beszel ise kendisini yenileyememiştir. Buna karşılık zenginleşen Ul Qoma, dünyaya açılan yüzüyle popüler bir turizm bölgesine de dönüşmüştür. Her iki ülkeye de turistler gelmektedir ancak yenilenen havaalanları ve terminalleri ile Ul Qoma, Beszel'den daha fazla turist çekmektedir (Miéville, 2009, s. 91). Tarihi zenginliğini elden çıkarıp diğer ülkelere satan Beszel'in aksine Ul Qoma, tarihi zenginliğini korumuştur (Miéville, 2009, s. 79). Roman, maddi güç ve güçsüzlük karşıtlığını iki şehrin tüm gündelik pratikleri üzerinden göstermeye çalışmaktadır:

Beszél'in fi tarihten kalma telefon hatları kendini hemen belli ediyordu. Ses yankılanıyordu. (Miéville, 2009, s. 48)

Teknolojik bir geri kalmışlığa mahkûm öteki olarak Beszél, Ul Qoma'daki ulaşım imkânlarına da sahip değildir. İki şehirden yalnızca Ul Qoma'da metro mevcuttur. Ul Qoma'da olduğu süre içinde Borlú'nun brütalist bir yapı olduğuna dair izlenimlerini paylaştığı metro, hiçbir masraftan kaçınılmadan yenilenmiştir (Miéville, 2009, ss. 163-188). Ul Qoma, uluslararası biçimde maddi destek alışıyla aslında Amerika'nın uydulaştırdığı ülkelerden birinin temsiline dönüşmektedir.

Romanın ilerleyen sayfalarında Borlú ve Dhatt, Bowden'ı görmeye gider. Bowden artık Orciny'nin varlığına inanmıyordu. Kayıp öğrenci Yolanda bulunduğu anda ise genç kızın Orciny'den saklandığını öğrenirler (Miéville, 2009, ss. 188-228). Romanda Orciny'nin belirsiz konumu, iki şehrin insanları için de aslında üzerinde çok fazla durmadıkları bir konu olarak yer almaktadır. Müphem olanın tekinsizliğinden kaçmak için onunla yüzleşmekten kaçılmaktadır. Orciny ile ilgilenmek, belirsizliğin tehlikesini açığa çıkarmaktadır:

Mahalia hep bunun peşindeydi. Ama kimseye anlatamadı. Çünkü onlar böyle istiyordu. Orcinyliler. Gerçek olmadıklarına inanılması işlerine geliyordu. Onlar böyle istiyor. İşleri böyle yürütüyorlar. (Miéville, 2009, s. 229)

Müphemlik, toplumsal düzenlemelerin rasyonel inşası için yapı malzemesi niteliğindedir. İktidar aygıtlarının toplumsal organizasyon üzerindeki denetimi, kendi varoluşundaki müphemlikten de beslenmektedir (Bauman, 2011, ss. 20-21). Orciny'nin müphemliğiyle güçlenen iktidarı, iki şehri de romanda kaplamaktadır. İhlâl'in varlığının gücüne karşılık Orciny, emin olunamaz konumuyla adeta İhlâl'in üzerinde yer almaktadır. Yolanda, Mahalia'nın kazı alanından iki şehre de ait olmadığı düşünülen parçaları Orciny'ye ilettiğini söyler. Ancak Mahalia, son zamanlarda Orciny'den korkmaya başlamıştır (Miéville, 2009, ss. 229-232). Müphemlik, tekinsizliğini karşıtlıklar dışındaki bir bilgi olarak Orciny üzerinden romanda göstermektedir:

Bir keresinde, Beszél ve Ul Qoma tarihinin, aslında Orciny ve İhlâl'in mücadelesinin tarihi olduğunu söylemişti. Beszél ve Ul Qoma, bu mücadelede piyon gibiymiş. (Miéville, 2009, s. 233)

İktidar, ancak üzerinde bir mutabakata varıldığı takdirde bilme ve bilgi biçimlerine boyun eğdirmekte, onları kendi çıkar ve amaçları doğrultusunda kullanmaktadır (Foucault, 1993, s. 51). Romanda bir icat olarak iktidarın bilgisi, aynı mekanı birbirine görünmez kılma gücüne sahiptir. İki şehrin vatandaşları tarafından üzerinde mutabakata varılarak karşıt hale getirilmiş iki şehrin bilgisi, İhlâl'in iktidarını inşa etmek ve yeniden üretmek için ihtiyaç duyduğu şeydir. Bu durum, modern bilginin inşasının bir örneğidir:

Biz bilsek de, bilmesek de, Beszel'le Ul Qoma arasında bizi gözleyen, bin yıldan eski bir güç var. İhlâl beni alırsa güvende olacağımı mı sanıyorsunuz? Ben Mahalia değilim. Orciny'yle İhlâl'in düşman olduklarından bile emin değilim (...) Belki beraber çalışıyorlardır. Ya da belki, onlardan yardım istediğinizde, burada oturmuş, birbirinize masallar anlatırken, yüzyıllar boyunca Orciny'nin eline yetki vermiş oldunuz. Bence Orciny, İhlâl'in kendisine taktığı bir isim. (Miéville, 2009, ss. 233-234)

Romanda tehlikenin varlığı, iki şehrin sistemlerinin ayakta kalmasını sağlayacak söylemlerle desteklenmektedir. Söylem, iktidarın gücüyle bağlantılıdır. İktidar, gücünü tehlikeleri önlemekte, düzeni sağlamakta ve bunları yaparken denetleme, ayrıştırma, örgütleme ve yeniden paylaşma yolunda ilerlemektedir. Söylem, bu süreçlerin ayrılmaz bir parçasıdır (Foucault, 1987, s. 23). İktidarın sessizlikle olan ilişkisinde ise Orciny, bir savunma aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Orciny hakkındaki sorular, büyük bir belirsizlik ve sessizlikle karşılaşmaktadır. Müphemlik ve sessizlik, romanda Orciny'yi tehditkar bir konuma yerleştirmektedir. Orciny, aslında iki şehrin üzerindeki iktidarın savunma aracına dönüşmektedir.

Romanın sonlarına yaklaşırken, Borlú'nun Yolanda'yı Copula Salonu'ndan yasal ama gizli biçimde Beszel'e geçirme girişimi sırasında bir karmaşa çıkar, açılan ateş sonucu Yolanda ölür. Borlu ise katili bulmaya çalışırken İhlâl yapar ve İhlâl tarafından alınır. Borlú'nun İhlâl ile karşılaşması hakikâte dair bilginin sorgulanmaya açıldığı andır. Borlú, yaşadığı toplumsal gerçeklikten çekip alınır. Artık bir Beszli bile değildir; hiçbir şehre ait değildir. İhlâl'in iktidarınca ele geçirilmesi, yaşamakta olduğu gerçekliğe dair bilgiden onu koparmıştır. Bu durum, toplumsal hayatta insanın sahip olduğu bilginin bir inşa sürecinden ibaret olduğunu yansıtmaktadır. Borlú'nun algılamaya ve görmeye izni olana dair bilgisi, İhlâl'in iktidarı tarafından değiştirilmek zorundadır artık. Özne olarak Borlú'nun bilgisinin sınırları, iktidarın hedefindeki bir nesneye dönüştürülmesiyle çizilmektedir. Modern dönemde öznenin ölümüne benzer biçimde, romanda İhlâl'in Borlú'yu yaşadığı hayattan ve bilgisinden koparması da karakterin sembolik bir ölümüdür.

Borlú bu süreçte Orciny hakkında bilgi edinmek isteyen İhlâl'e yardım eder. Borlú, Mahalia'ya ait notları okuduktan sonra genç kadının Orciny tarafından kullanıldığını fark ettiğini öğrenir. Borlú, Mahalia'nın bu nedenle öldürüldüğüne karar verir (Miéville, 2009, ss. 263-290). Finalde, Mahalia'nın Orciny ilgisinin küresel bir teknoloji şirketi tarafından kendi çıkarları için kullanıldığını öğreniriz. Mahalia ve şirket arasında aracılık yapan kişiyi ise Bowden tutmuştur. Borlú, Mahalia'yı ölüme götüren kişinin Bowden olduğunu anlar. Bowden, şirketin araştırmalarını kendi Orciny tutkusu için kullanmaya çalışmıştır (Miéville, 2009, ss. 292-323). Bowden karakteri, İhlâl'in ürkütücülüğü ya da Orciny'nin müphemliği karşısında, aslında roman boyunca asıl tehlikeli olan unsur olarak daima "görünür" haldedir. Efsaneleştirilen ve ürkülen Orciny'nin bilgisi ve İhlâl'in korkutucu iktidarı karşısında *Şehir ve Şehir*'de kaosun görünen bir karakterden kaynaklanması, iktidarın kırılmasını da göstermektedir. Gözetleyen ve disipline eden söylemlerine karşın iki şehri inşa eden bilgi, apaçık bir karakterin kişisel hırsları karşısında yetersiz kalmış, araçsallaştırılmıştır.

İktidar ve Panoptikon: İhlâl

İktidar için bilgi, disiplin için bir araçtır. Bilginin yer aldığı bağlam, siyasi, ekonomik ya da sosyal yapılar içindeki ilişkilerle, bilginin öznesi üzerinden kurulmaktadır (Foucault, 1996, s. 341). Disiplinin sağlanmasında gözetim de vazgeçilmezdir. Gözetim mekanizması olarak İhlâl, romanda düzen kurucu, disipline edici rolündedir ve modern dönemin bilgisinin bir tablosunu sunmaktadır. İhlâl'in iktidarı, modernitenin düalist mantığı üzerinde kurularak iki karşının varlığına bağımlı bulunmaktadır:

İki şehrin de İhlâl'e ihtiyacı vardı. Şehirlerin bütünlüklerini koruyamazsa, İhlâl'in varlığının anlamı neydi? (Miéville, 2009, s. 87)

Modern dönemin bilgisi, yasaklama, yok sayma ve suskunluğa dayanmaktadır (Foucault, 2007, 13). İhlâl *söylemi*, İhlâl'in *bilgisiyle* kurulmaktadır. Her iki şehrin varlıklarının korunması, İhlâl'deki gücün kurucu rolüyle ilintilidir. Söylem ve bilginin, doğru-yanlış gibi sınırları koyabilmesinin gücü buradan gelmektedir (Foucault, 2001, s. 182). İhlâl'in bilgisi, iki şehrin ayrımının tarihsel biçimde kurgulanmasını sağlayan güçtür. *Şehir ve Şehir*'de panoptizm, İhlâl ile iki şehrin ötesinde ancak iki şehrin de üzerinde bir iktidar olarak yer almaktadır. Gözetleme ve fiziksel müdahalenin varlığıyla desteklenen İhlâl, korku ve paranoya da yaratmaktadır. Bunun aracılığıyla iki şehrin insanları, kendiliğinden diğer şehrin insanlarını görmemeyi başarabilmektedir. İhlâl, görünmeden yürüttüğü

İktidarı aracılığıyla kendi gücüne itaati sağlamlaştırmaktadır (Stacy, 2015, s. 231). Çünkü her iktidar, bir amaç doğrultusunda ilerlerken gücünü pekiştireceği alanlarla da eklenmeler ve bağlantılar kurmaktadır. Bu süreçte direnişlerle karşılaşsa da iktidar Foucault'ya göre direnme noktaları olduğu sürece var olabilmektedir. Dolayısıyla iktidara direnme aslında ortadan kaldırılması mümkün olmayan *diğer karşıtlıklar ve bağlantılardır* (Foucault, 2007, ss. 72-74). Karşıtlık zemininde konumlanmış olan Beszel ve Ul Qoma, birbirinin varlığını kabul etmek kaydıyla bu karşıtlığı koruyabilmektedir. Varlığının inkâr edilmediği diğer şehir, bir diğerinin varlığını koruması için *yasak olandır*:

Beszli bir çocuğun, hatta muhtemelen Ul Qomalı bir çocuğun da ilk yılları, işaretleri kavramakla geçer. Giyim tarzı ve kabul gören renkler, hatta yürüyüş ve duruş biçimleri bile öğrenilir. Hem de çok hızlıca. Çocukların çoğu, daha sekiz yaşına bile gelmeden ihlâl yapmanın nasıl utanç verici bir suç olduğunu öğrenmiş olur. (Miéville, 2009, ss. 83-84)

Öznel deneyim, deneyimi kuran söylem ilişkileri bağlamında değerlendirilmelidir. Bu nedenle iktidar ilişkilerinin analizi, iktidar ve özne arasında kurulan bağın öznenin deneyimlerinde doğrudan rol oynadığını da gösterme kabiliyetindedir (Foucault, 2011a, s. 10). Panoptikonun işleyişi de öznel deneyimlerin kontrolüyle doğrudan bağlantılıdır. Söylemler ise bu süreçte dışlama sistemleri olarak da işlemektedir (Foucault, 1987, s. 31). Düalist düşünce biçimi de bu dışlama sistemlerinin kurulacağı mantık zeminini kurmaktadır. Düalizm, farklılıklar inşa ederek iktidarın sistematize edilmiş bir biçimi olarak kurumsallaştırılır ve doğallaştırılır. İktidar, kültür ve yargılardan bağımsız olmayan düalizmler tarihsel biçimde inşa edilerek geliştirilir (Plumwood, 2017). Beszel ve Ul Qoma'da yaşayanlar, biz ve öteki ayrımı temelinde geliştirilmiş düalizmlerle hayatlarını yaşamayı öğrenmek zorundadır. İki şehrin karşıtlığına dayanmış İhlâl'in iktidarı, modern dönemde mekanın iktidarın gözetimine uygun inşasının bir örneğidir. Beszel ve Ul Qoma şehirleri, modernitenin düalist mantığı çerçevesinde kurulmaktadır. Karşıtlıklarla ben ve öteki ayrımını yaratan modernitenin ayırım stratejileri, ontolojik bir ötekileştirme olarak çalışarak iki şehrin varlığını ve bilgisini kurmaktadır.

Bentham'ın (Bentham, 1995) panoptikon planında birbirinden bağımsız hücreler, dairesel biçimde sıralanmıştır. Birbiriyle iletişimi olmayan hücrelerin tamamı gözetleyicinin yer aldığı alana dönüktür. Işığın yalnızca hücrelere vurduğu alanda mahkûmlar görünürken, gözetleyici görünmemektedir. Hücreler görülebilir, aydınlıktır; gözcü ise karanlıktadır. *Şehir ve Şehir*'de de panoptikon mantığı egemendir. İktidar bireylerin

evlerinde dâhi eylemlerini kısıtlayacak kadar içselleştirilmiştir. İhlâl, romanda kameralar aracılığıyla denetlememektedir. Şehirlerde kameralar olmasına karşılık bir ihlâl gerçekleştirildiğinde ortaya çıkan ihlâl, algılanması yasak olan insanlar arasında bir gölge gibi gezmektedir. İhlâl bünyesindeki insanlara aslında yasak yoktur. Romanda İhlâl'in denetimi, vatandaşların içselleştirebildiği kadar mümkündür. İhlâl'i ayakta tutan, ona rıza gösterenlerin fiziksel varlığıdır. Gözetim için yalnızca İhlâl'e yüklenen iktidarın benimsenmesi yeterlidir. Gözünü bir an olsun iki şehirden ayırmayan İhlâl, bir kurum olarak panoptikona benzemektedir.

Gözetlemenin devamlılığında iktidarın gözünün varlığı ve bu bakışın ağırlığı, izlenen herkes tarafından içselleştirilerek kendi kendini gözetlemeye başlar. Gözetleme, panoptikondaki gibi şeffaflığa dayalı bir iktidar amacındadır. Romanda İhlâl'in varlığı da aslında görülebilmektedir; yasaklama pratiklerinde bireylerin gündelik yaşamlarına İhlâl'in iktidarı sinmiştir. İhlâl'in iktidarında tek kişiye verilmiş biricik bir güç söz konusu değildir; iktidar, büyük bir mekanizma olarak etki alanını genişletmiş ve tüm bireyleri kaplayarak toplumun özelliğine dönüşmüştür. Çünkü sanayileşmeyle beraber iktidarın etki alanını genişletmesi, bireylerin bedenlerine, tavırlarına, gündelik yaşamlarına dek sızmasını zorunlu kılmıştır (Foucault, 2012, ss. 91-96). Romanda, sanayileşme, küreselleşme ve liberalizmin etkilerinin bu bağlamda da okunması mümkündür. Liberalizmi benimseyen küreselleşme, iki şehri panoptikon mantığına göre düzenlemektedir. Böylece iki şehri kontrol eden iktidar, aksi bir harekete müdahale edebilecek gücü elinde tutmaktadır:

İki şehir de büyüyüp gelişirken, binalar ve alanlar birbirine karışmış, nerenin hangi şehre ait olduğu konusunda ihtilaf çıkmıştı. İhlâl burada yaşıyordu. (Miéville, 2009, s. 279)

Romanda iktidar, küresel kapitalizmin genişlemesiyle birlikte karşımıza çıkmaktadır. İki şehirde de iş bölümünün kapitalizme uygun ilerlemesi için iktidarın tesisi ve korunmasında panoptikonu desteklemektedir. Bireylerin kapitalizme uygun biçimde eyleyip eylemedikleri daima gözetlenmektedir.

Modern dönemin müphemliğinin yansıması olan İhlâl, bir panoptikon örneği olarak disipline edici güçtür de. Disiplin, söylemin üretimindeki denetleyici bir ilke olarak kuralları daima güncel tutmaktadır (Foucault, 1987, s. 41). İhlâl aynı zamanda iki şehri kuran ilişkisel tanımlama içinde, dışarıda kalan bir üçüncüdür. Kurucu ikiliğin dışındaki bu üçüncü unsur, yabancıdır ve korkulan ötekiye dönüşmüştür.

İhlâl birkaç saniye içinde oradaydı. Etrafta şekiller ve kişiler görüyordum. Bu kişilerden bazıları muhtemelen daha önce de oradaydı ama kazanın ardından, yükselen dumanların arasından ortaya çıkmışlardı. Artık net biçimde görülüyor ve çok hızlı hareket ediyorlardı. O kadar güçlü ve her şeye o kadar hâkimlerdi ki, birkaç saniyelik bir müdahaleyle her şeyi kontrol altına almayı başarmışlardı. Bu güçle baş etmek imkânsızdı. Besz tarafında çıkan bu arbedenin dibinde, Ul Qoma polisleri, kendi şehirlerinin meraklı sakinlerini uzaklaştırmaya çalışıyorlardı. İhlâl hızla hareket etmeye devam ediyor, toparlanıyor, birleşiyor, yeniden yapılanıyordu. Bütün bunlara çocuk yaşta şahit olmak beni çok korkutmuştu. (Miéville, 2009, s. 84)

Modern toplumda iktidar, kendisini *gösteri* üzerinden de inşa eden bir imparatorluk yaratmaktadır (Debord, 1996). İhlâl, romanda denetleyerek gösterisini yapan bir korku imparatorluğu olarak yer almaktadır. Beszel ve Ul Qoma vatandaşlarını birbirleri karşısında görünmez yapan iktidar, eylemlerinin ve kimliklerinin içine yerleşmektedir. Bu ayrışma iki şehrin toplumsal kimliğini de belirlemekte, gözetlemenin birleştirici bir güce dönüşmesinin de örneğini sunmaktadır:

İhlâl'in bizim anlayamayacağımız güçleri vardı, ama bizim için kesinlikle gerekiyordu. (Miéville, 2009, s. 131)

Gözetim ve disiplinin egemenliğindeki modernliğin karakterinde tekinsizlik ve karanlık da vardır. Karanlık, romanda panoptikon olarak İhlâl'in kendisindedir. Panoptikon, özgürlük-tutsaklık karşıtlığına dayanan bir kavrayış olarak birçok toplumsal yapı içinde görünür haldedir. İhlâl'in Beszel ve Ul Qoma'da yaşam üzerindeki denetiminin de kurulmuş olduğu karşıtlık zemini, taraflar arasındaki tüm konumlarda kendisini göstererek bütün toplumsal koşulların tasarlanıp denetlenmesini sağlamaktadır (Bauman, 2015, s. 20). Gözetim mekanizması olarak İhlâl'in iktidarı iki şehirdeki yaşamının denetiminde, bu denetimin içselleştirilmesinde ve şehirlerdeki toplumsal kurumlarda mevcuttur.

Tartışma ve Sonuç

Şehir ve Şehir iktidar olgusunu iki şehrin vatandaşlarının iki ayrı varlık olarak aynı mekandaki yaşamları üzerinden irdelemektedir. Birbirlerini algılaması yasak olan Beszel ve Ul Qoma, mekansal ve ontolojik biçimde ayrıdır. Çatışma, ayrı taraflar ve ayrımı kuran iktidar çerçevesinde gelişmektedir. Romanda yer alan iki şehir benzerliklerine rağmen farklarıyla bölünerek yeniden kurgulanmıştır. Ayrımın kurgulandığı metafizik zemin, Batı

felsefesinin süregelen yapısı bağlamında mutlak bir merkezin varlığına dayandırılarak kurulan bilginin de zeminidir. Romanda bilginin mutlaklığını korumak için ise iki şehrin idaresinde gözetim uygulamaları öne çıkmaktadır. *Şehir ve Şehir*'de iktidarın bilgisi, bireylerin toplumsal hayattaki farklı düzlemlerde algılama ve yaşama biçimlerini doğrudan gözetlemekte ve kontrol etmektedir. Ortak bir mekandaki iki farklı şehir iktidarın mekanın toplumsal üretimini denetlemedeki gücünü yansıtmaktadır. Birer gözetim toplumu örneği olarak karşımıza çıkan şehirler, iktidarın disipline edici uygulamaları ile mekansal bir ortaklığın varlığına karşılık tamamen ayrıştırılmış iki yapıya dönüştürülmektedir. İki şehrin bilgisinin birbirlerini karşıt ve yasak biçimde kurgulanması, İhlâl'in varlığıyla korunmaya alınmış bilginin sınırlarını da çizmektedir. Romanda İhlâl olarak karşımıza çıkan ve panoptikon örneği olan uygulamalar ile iki şehrin iktidarı, denetim gücünü ve bilgisini sürekli korumaktadır. Romanda İhlâl'in ve karşıtlık şehirler dışında bir de Orciny vardır. Orciny, farklı bir kategori olarak şehirler arasındaki karşıtlığın ve şehirlerin İhlâl'le olan geriliminin dışındadır. Orciny, efsaneleştirilerek büründürüldüğü gizemli yapı içinde roman boyunca tehditkâr biçimde varlığını sürdürmektedir. Beszel ve Ul Qoma karşıtlığının ötesinde, yasaklar bağlamında kurulmayan bilgisiyle Orciny, romanda karşımıza müphemlik içinde çıkmaktadır. Orciny'nin bilinmezliği, romanda İhlâl'in iktidarının bir parçası olmaktadır. Orciny, İhlâl'in kontrol kabiliyetini güçlendiren bir araca dönüşmektedir.

Öte yandan romanda, küreselleşmeye eleştirisi de mevcuttur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra yeni dünya düzenine mesafeleri, devletlerin küresel sistemdeki yerini belirlemektedir. İki şehrin uluslararası konumu romanda bu duruma örnektir. Şehirler arasında gelişmişlik-geri kalmışlık karşıtlığında küreselleşme olgusu karşımıza çıkmaktadır. İki şehir arasında küresel sistem adaptasyonları bağlamında da kurulan karşıtlık, yaratılan hiyerarşik bir karşıtlığın da göstergesine dönüşmektedir. Küresel kapitalizme uyum sağlamış Ul Qoma'ya karşıt biçimde köhne bir Doğu Avrupa şehri olarak sunulan Beszel aracılığıyla modernitenin iki yüzünü sunan bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Bir tüketim toplumu örneği olarak Ul Qoma, Beszel karşısında ihtişamlı bir öteki olarak yer almaktadır.

Makale kapsamında yapılan değerlendirme ile *Şehir ve Şehir* adlı romanda, modern dönemin bilgisinin ve bu bilginin nasıl kurgulandığına dair bir okuma gerçekleştirilmiştir. *Şehir ve Şehir*, Batı metafiziğinin kurucu düşünce geleneğinin bir parçası olan karşıtlıklar bağlamında bilgi inşasının örneğidir. Bu geleneğin bilgi ve bilme biçimlerini düzenleme kabiliyetine dair eleştirel ve edebi bir çalışmadır. Gerçekleştirilen okuma sonucunda bilginin denetim için bir araca dönüştürülmesinde, romanda eleştirisi sunulan düalist düşünce geleneğinin rolü açığa çıkartılmıştır. Çalışmada, Foucault'nun söylem ve iktidar

analizlerinden faydalanılarak romanın değerlendirilmesi yapılmıştır. Romandaki karşıtlıkların kurulması, dışlama ve ayırım stratejilerinin toplumsal pratiklerle desteklenmesi üzerinden iktidarın bilgiyi araçsallaştırdığı görülmüştür.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Bauman, Z. (2003). *Modernlik ve Müphemlik* (İ. Türkmen, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2011). *Postmodern Etik* (A. Türker, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2015). *Özgürlük* (K. Eren, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Bentham, J. (1995). *The Panopticon Writings*. Verso.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (2020). *Gerçekliğin Sosyal İnşası: Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi* (V. S. Öğütle, Çev.). Atıf Yayınları.
- Debord, G. (1996). *Gösteri Toplumu ve Yorumlar* (A. Ekmekçi & O. Taşkent, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (1987). *Söylemin Düzeni* (T. Ilgaz, Çev.). Hil Yayın.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu* (M. A. Kılıçbay, Çev.). İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (1993). *Ders Özetleri: 1970-1982* (S. Hilav, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Foucault, M. (1996). Truth and Juridical Forms. *Social Identities: Journal for the Study of Race, Nation and Culture*, 2(3), 327-342.
- Foucault, M. (2001). *Kelimeler ve Şeyler: İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi* (M. A. Kılıçbay, Çev.). İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin Tarihi* (H. U. Tanrıöver, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2011a). *Büyük Kapatılma* (I. Ergüden & F. Keskin, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2011b). *Felsefe Sahnesi* (I. Ergüden, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2012). *İktidarın Gözü* (I. Ergüden, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2014). *Özne ve İktidar* (I. Ergüden & O. Akinhay, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Hirst, P., Thompson, G., & Bromley, S. (2009). *Globalization in Question*. Polity.
- Holm, H.-H. & Sorensen, G. (1995). *Whose World Order?: Uneven Globalization and the End of the Cold War*. Routledge.
- Martin, N. (2013). Unacknowledged cities: Modernity and acknowledgement in China Miéville's *The City & The City* and Marc Isaacs' *All White in Barking*. *European Journal of Cultural Studies*, 16(6), 710-724.
- Miéville, C. (2009). *Şehir ve Şehir* (M. G. Ayrıl, Çev.). Yordam Kitap.

Plumwood, V. (2017). *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek* (B. Ertür, Çev.). Metis Yayınları.

Stacy, I. (2015). Complicity in Dystopia: Failures of Witnessing in China Miéville's *The City and the City* and Kazuo Ishiguro's *Never Let Me Go*. *Partial Answers: Journal of Literature and the History of Ideas*, 13(2), 225-250.

